

ვენერა კოჭლამაზაშვილი
Venera Kochlamazashvili

საბას ლავრის ტიპიკონის არაბული თარგმანის შესავალი
Introduction to the Arabic Translation of
St. Sabas Typicon

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University
ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
Faculty of Humanities

საკვანძო სიტყვები: ქრისტიანული ახაბუდი ხედნაწეხები, საბაწმინდის ტიპიკონი
Keywords: Christian Arabic Manuscripts, St. Sabas Typicon

ცნობილია, რომ ბერძნულ-არაბულ მთარგმნელობით პროცესებს ახლო აღმოსავლეთში ხანგრძლივი ტრადიციები აქვს. როგორც ომაიანთა ხანაში და, განსაკუთრებით, აბასიანთა პერიოდში თითქმის ყველა სფეროში, მათ შორის, სასულიერო ლიტერატურა ბერძნულიდან არაბულ ენაზე ითარგმნა. აღსანიშნავია, რომ როგორც მუსლიმებმა, ასევე სირიულენოვანმა და არაბულენოვანმა ქრისტიანებმა დიდი როლი ითამაშეს ბერძნულ-არაბული მთარგმნელობითი საქმიანობის განვითარებაში (გუტასი, 1998, 56; გრიფიტი, 1986, 123).

ქრისტიანული არაბული ლიტერატურა ორ ეტაპად იყოფა: პირველი ეტაპი (VIII-XIII სს.) – ქრისტიანული არაბული კულტურა იკვებება ბიზანტიური და აღმოსავლური ტრადიციებით; მეორე ეტაპი (XVI საუკუნიდან იწყება) უკავშირდება უფრო ლათინურ (ევროპულ) ტრადიციებს (გრაფი, 1946, 38). განსაკუთრებით აღსანიშნავია მე-17 საუკუნე, როდესაც მართლმადიდებლურ საზოგადოებაში, კერძოდ, ანტიოქიის საპატრიარქოში კულტურული გამოღვიძების პერიოდი დადგა, რომელიც აღნიშვნისა და შესწავლის ღირსია. ამასთან, ახალი ეტაპის დაწყებაში დიდი როლი ითამაშა ევროპელ მისიონერთა გამოჩენამ რეგიონში, რამაც ხელი შეუწყო განათლების დონის ამაღლებას არაბულენოვან სამღვდელოებაში (რაჰები, 1981, 67).

XVI-XVII საუკუნეებიდან ანტიოქიის საპატრიარქოში იწყება თავმოყრა არსებული და გაფანტული ქრისტიანული არაბული მემკვიდრეობისა. აქ, უპირველეს ყოვლისა, იგულისხმება ძველი ქრისტიანული არაბული ხელნაწერების შეგროვება, შესწავლა. სასულიერო პირებმა მიიღეს სპეციალური ზომები მრევლში და თვით სამღვდელოებაში, რათა განათლების დონე ამაღლებულიყო. ასეთ მოღვაწეთა შორის გამოირჩევიან მელეთიოს ქარმა და მაკარი ანტიოქიელი (ვალბინერი, 2004, 465). აღნიშნული ღონისძიებები სირიასა და ლიბანში მათი ხელმძღვანელობით ხორციელდებოდა. სწორედ მე-17 საუკუნეში არაბული ენა გამოცხადდა ლიტურგიის ერთადერთ ენად. მანამდე სირიულის პოზიციები ლიტურგიაში ძალიან მნიშვნელოვანი იყო. მხოლოდ მე-17 საუკუნეში იქმნება სრული სახით ბიზანტიური ლიტურგიის, თუ შეიძლება ასე ვუწოდოთ, არაბული ტიპიკონი. ის თავიდან ითარგმნა ბერძნულიდან არაბულად. ასევე შესრულდა ახალი თარგმანები უშუალოდ ბერძნულიდან სასულიერო მწერლობის სხვა დარგებშიც (ბიბლიის თარგმანები, თეოლოგიური და ისტორიული ნაშრომები და სხვ.). იქმნებოდა ახალი კომპილაციები და ორიგინალური გამოკვლევებიც ისტორიაში, ჰაგიოგრაფიასა და თეოლოგიაში (პანჩენკო, 2012, 159).

წინამდებარე სტატიაში წარმოდგენილი იქნება საბას ლავრის ტიპიკონის არაბული თარგმანის შესავალი ნაწილი.

საბას ლავრის ტიპიკონის თარგმანი შესულია ლიბანური წარმოშობის არაბულ ხელნაწერში, რომელიც ბალამანდის მონასტრიდან მომდინარეობს (Ms. Balamand 94).

ხელნაწერი 94 დაწერილია ქალაღღზე, მუყაოს ყდით. ავტორის ვინაობა და თარგმანის თარიღი ცნობილია. იგი მოიცავს 209 გვერდს, ზოგი მათგანი დაზიანებული და დაჩრეტილია. ამ ხელნაწერიდან სამონასტრო ტიპიკონი შედგება 169 გვერდისგან. ხელნაწერი დაწერილია არაბულ ენაზე, ნუსხური

ხელნერთ¹. გამოყენებულია შავი და წითელი მელანი. ამ უკანასკნელს ავტორი იყენებს ისეთ ადგილებში, სადაც სურს ხაზი გაუსვას ამა თუ იმ წინადადებას ან სიტყვას. ზოგ ადგილას გვხვდება ოთხი ნერტილით ჯვრის ფორმის რომბისებური სიმბოლო. ასევე, ავტორი იყენებს წითელ მელანს ორთოგრაფიული ნიშნის „მიძიმეს“ აღსანიშნავად. თითოეულ გვერდზე ტექსტი წარმოდგენილია ორ სვეტად. თითოეული თავი გამოყოფილია მოზრდილი ასოებით.

ბუნებრივია, ტიპიკონის კვლევისას შინაარსი საინტერესოა. იგი იწყება მინაწერით, სადაც ავტორის (მთარგმნელის) ვინაობა და თარგმანის თარიღი ჩანს, რაც დასტურდება შემდეგი მინაწერით:

كتاب التبيكون الرسوم والطقس الصلاة المعلوم الصاير في كنايس لروم فسرهُ من الرومي بكَرٍ وتعَب الفقير
ملائيوس مطران

حلب
سنة ١٦١٢
للمجيد

„ტიპიკონის წიგნი – ლოცვის რიგი და წესი მოქმედი ბერძნულ ეკლესიებში, რომელიც 1612 წელს დიდი შრომის შედეგად ბიზანტიურიდან (ბერძნულიდან) ალექსოპოლის მიტროპოლიტმა მეღეთიოს მდაბალმა თარგმნა, სადიდებლად (უფლისა)“.

რაც შეეხება თვითონ შინაარსს, ტიპიკონი შედგება შესავლისგან და 57 თავისგან.

შესავალი ნაწილი შედგება 3 ფურცლისგან, სადაც ავტორი აღწერს არსებულ ვითარებას და რა იყო მთავარი მიზეზი, რამაც ამ ტიპიკონის თარგმანისკენ უბიძგა. ქვემოთ წარმოდგენილია ამონარიდი ხელნაწერიდან 94 და თან ახლავს ქართული თარგმანი.

باسم الله الواحد الابَد الأزلي وبه نستعين.

كتاب تبيكون الرسوم † **وطَّس الصلاة المعلوم** † **الصاير في كنايس الروم** † **المجدُّ** † **الله** † **مكوّن** † **البرايا** † **بكلّمته** † **الخالفه** † **ومنير** † **قلوب** † **المومنين** † **بالفاظ** † **كتبه** † **التي** † **هي** † **بالحق** † **ناطقه** † **المهدي** † **اياتنا** † **برسله** † **المبعوتين** † **بالحق** † **خلفايهم** † **من** † **بغدهم** † **المخلوقين** † **لنفع** † **الخلق** † **له** † **الشكر** † **علي** † **الدوام** † **الي** † **يوم** † **الحشر** † **والقيام** † **اما** † **بعد** † **فاني** † **لما** † **رايت** † **اختلاف** † **كنايس** † **المسيحيين** † **في** † **الترتيب** † **والطقس** † **والنظام** † **وما** † **دخل** † **علي** † **اهلها** † **من** † **النقص** † **في** † **السجود** † **والركوع** † **والصيام** † **وما** † **قد** † **ابطلوه** † **من** † **فرايض** † **الكتب** † **المحقة** † **الصادقه** † **وما** † **قد** † **اتبته** † **من** † **عوايد** † **المخالفين** † **وسُنن** † **الارائقه** † **من** † **تغيير** † **الاصوام** † **والصلوات** † **علي** † **مرّ** † **الايام** † **والاوقات** † **فلم** † **ازل** † **افحص** † **عن** † **اصل** † **مخالفتهم** † **فحصًا** † **شافيًا** † **وابحث** † **عن** † **علة** † **تعديهم** † **بحثًا** † **كافيًا** † **حتي** † **وجئت** † **ان** † **اصل** † **هذا** † **الغلط** † **والعطب** † **الموجود** † **في** † **كنايس** † **اولاد** † **العرب** † **الذي** † **محلّه** † **محل** † **السخط** † **والغضب** † **ان** † **سببه** † **واصله** † **وعلته** † **عدم** † **تبيكون** † **الرومي** † **القديم** † **الذي** † **كان** † **البادي** † **بتأليفه** † **القديس** † **مار** † **سابا** † **العظيم** † **وكمله** † **القس** † **يوحنا** † **الدمشقي** † **العالم** † **العامل** † **الحكيم** † **وعجبت** † **كيف** † **غفل** † **اهل** † **ذلك** † **العصر** † **عن** † **اخرجه** † **الي** † **لغة** † **الاعراب** † **بعد** † **ان** † **تحققوا** † **وعلموا** † **ان** † **كنيسة** † **المسيح** † **اهتدت** † **به** † **الي** † **منهج** † **الحق** † **والصواب** † **لان** † **بهذا** † **الكتاب** † **صنّ** † **بفتخر** † **جماعة** † **النصارى** † **الارتودكسيين** † **علي** † **كل** † **طوايف** † **الارائقه** † **والاريسيين** † **ولما** † **كان** † **مولفه** † **وضعه** † **في** † **اللغة** † **الرومية** † **ولم** † **ينقل** † **في** † **وقت** † **من** † **الاقوات** † **الي** † **اللغة** † **العربية** † **فبالغت** † **انا** † **الحقير** † **ملائيوس** † **بالكد** † **والجد** † **والطلب** † **وانا** † **يومنيّ** † **مطران** † **في** † **مدينه** † **حلب** † **فاخرجته** † **الي** † **لغة** † **الاعراب** † **طالب** † **من** † **الله** † **الاجر** † **والتواب** † **ودلك** † **بتاريخ** † **سنة** † **سبعة** † **الف** † **مائه** † **وعشرون** † **لكون** † **الدنيا** † **الموافق** † **الف** † **وستمايه** † **واتي** † **عشر** † **لتجسد** † **اليسوع** † **المسيح** † **سيدنا** † **ولم** † **اقصد** † **باخرجي** † **اياه** † **اشادة** † **الدكر**

¹ ცნობილია, რომ სინურ-პალესტინურ არაბულ ხელნაწერებში გამოყენებული ნუსხური ხელწერა განსხვავდება ისლამური ხელნაწერების ნუსხური ხელწერისგან. იგი არ წარმოადგენს კლასიკურ ნასხს.

في الاقطار+ بل خوفي ان ادب مع الذي دفن القطار+ فالواقف بعد وفاتي علي هذا الكتاب المجيد لا يتجاسر ان ينقص شيء من ترتيبه ولا يزيد+ لانه متي ماحل من رسومه او من ترتيبه حرف واحد+ فليعلم انه لراي القديس مار سابا ناكر وجاحد+ وقد خرج عن طريق الرشد والصواب+ واستحق الخزي في يوم البعث والحساب+ وادخل علي كنيسة المسيح العيب والعار+ واهل داته للعداب مع المخالفين في النار+ فجعلنا الله وايامك من اهل الخضوع والطاعة+ لنعمل بكلمة فيه بحسب المكنة والاستطاعة+ من شروط الاصوام الدائمة+ وفروض الصلوة القايمه+ كما تسلمنا من الرسل الاطهار والابا القديسين الابرار+ والسبعة مجامع الكبار+ والسبعة مجامع الصغار والقديس العظيم مار سابا+ والباقي المعلمين والاباء الذين اقوالهم في هذا الكتاب منمقة وشهادتهم فيه ثابتة محققة فنحن الله ببركات صلواتهم+ ومستجاب طلباتهم امين.

فصل من الكتب المقدسه مختصر مفيد شرف هذا الكتاب الخليل المجيد وبركه لمن يستفيد منه ويفيد حرم قاطع لمن ينقص فيه ويزيد اعلم وفقك الله، ان هذا الكتاب قديم من عهد المجامع المقدسه. وهو جمال البيعه. التي هي علي صخرة الايمان ماسسه. والقديس انثيوخس في بنو كتابه يمدح المتمسكين به ويقول. انه ليس يوجد في فلسطين تيبكيون اخر روحاني مثله مقبول. والقديس صفرونيوس بطريرك اورشليم. الذي سمي من الكنيه فم المسيح العظيم. كان متمسكاً بكلمة في هذا التيبكيون الشريف. وقال ان ليس في كلامه شيء من التبديل والتحريف. وقد خرج من السيق ابا معظمين. ومعلمين كاملين وروسا الكهنه وقديسين. مثل كير تاوفانوس. واخوه كير تاودورس المعترفين. والقديس اندراوس ربيس كهنة اقرطي. وغير هولاي ابا كثيرين. وجميعهم كانوا به متمسكين. والقديس انتاسيوس بطريرك الاسكندريه يقول بسبب هذا الكتاب. كنت اوتر ان اعلم من هم هولاي. الذين يريدون هدم ما قدر تبوه ورسومه الاباء القديسين. في تيبكيون البيعة المقدسه. واقول لهم. اذا خالفتهم هذا الكتاب بمادا تستدلون. او بمادا تهتدون. الا ان تدعوا لكم تيبكيون اخر. وتكتبوا فيه ما تهوون. وتبتدعوا فيه ما يوافق مشيائكم. اما انا فاشير عليكم. بان لا احداً منكم يتجاسر ينقص ما اسسوه. ولا يززع ما وضعوه اليا القديسين. في تيبكيون البيعة المقدسه. الذي هو جمال الكنيسة المسيح. ودليلنا الي طريق الحق، لاننا منه عرفنا طقس رسوم الكنيسة الجامعه الرسولييه. ومنه علمنا كيف نعيد اعياد المسيح السبعه السدييه. ومنه تعلمنا ترتيب الصلوات الليليه. وترتيل التسابيح السحريه. و صلوات الساعات النهاريه. وتماجيد القدسات الالهيه. وترتيب السيرة النسكيه. واعيد سيدتنا والده الاله. واعيد الملايكه وروسا الملايكه. واعيد الرسل والانبيا والشهدا. وروسا الكهنه والصدقيين والابرار واسامي الارتودكسيين. والسجود لعود الصليب الكريم. ومنه عرفنا الايام التي يجب ان نصوم فيها ونسجد. ومنه ايضاً عرفنا الايام التي لا نصوم فيها ولا نسجد. بل تكون الصلاه فيها افضل من الصوم. لانه وان كان الرسل امرؤنا بالصوم والتعبيد. الا انهم ما برهنوا لنا كيف يكون الصوم. ولا كيف يكون التعبيد، اما هذا التيبكيون منه تعلمنا كيفية الصوم. وكيفية التعبيد. وكيفية النسك. وكيفية الفطور. وكيفية السجود. وكيفية الركوع ويوجد عندها مكتوب. ان في حظور المجمع السابع الكبير المسكوني في مدينة نيقية وحظور الملك قنسطنطين الكبير واما ايريني. وذلك بتاريخ سنة ستة الاف وثلثمائه وعشرون لكون الدنيا. الموافق سنة ثمانمائه، واتني عشر لتجسد سيدنا يسوع المسيح. قيل انهم احضروا جميع كتب الصلوات والقوانين. والترنيمات والتفاسير والغطات، واحضروا هذا التيبكيون الجليل المنسوب الي مار سابا وغيره من كتب الامانه المستقيمه المهذب رايتها. ووضعوا عليهم عليها تبتوها، واحرموا ولعنوا من يغيرها او يعيها. او يزيدها او ينقصها ان كان بطرك ام مطران. او اسقف او كاهن او شماس. فيكون مفروز من جماعة الارتودكسيين. ويكون قد رضي الحرم لنفسه. والقطع من كهنوته. ولمن يتبعه من العلمانيين فمن اراد ان يتبري من هذا الحرم القاطع وينجا من القطع، والفرز والمانع فليتمسك بجميع ما في هذا الكتاب الجليل ويقتدي برسومه، كالمشهد والدليل ولا يخالف من كلامه كلمه، ولو صغرت ولا يترك من سننه سنه وان كبرت، ان كان في السجود او في القيام. وان كان في الفطور وفي الصيام. ولا يميل الي تعاليم اهل النفاق. ولا ينعطف الي الفاضهم المره المداق، لانهم يتكلمون الهذيان. وينطقون بالفاظ الكذب والطغيان ويقولون ان هذا التيبكيون وضعوه لكنائس الرهبان، وليس هو فرض علي كنائس البلدان. ويزعمون ان فيه واحد لكنائس النيويره. واخر لكنائس المدن المعموره. فقد كذبوا في زعمهم. وظلوا في ظلام كذبهم لان هذا الاختلاف لا يلقى بجماعة المومنين. لان من بدع الاضداد والمخالفين. واوايلك كل طايفه منهم تنسب في واحد صاحب بدعه. وطقوس كنايسهم مختلفه شنعاه واما التيبكيون في كنايسهم معدوم. وفي كل كنيسه لهم طقس ورسوم. فالواجب علينا ان نخالف اقوالهم. ولا نتبع سبل ظلالهم. لاننا معشر الارتودكسيين نحن. امانتنا واحده. وكنيستنا واحده ومعهدتنا واحده. وترتيب صلواتنا واحده. وفرض اصوامنا واحد وحساب اعيادنا واحد، وطقس قدساتنا واحد وراينا واحد، ولنا تيبكيون واحد للاديره وللبلدان ولاهل العالم وللرهبان. وهو كتاب الرسوم المختص بملء الروم، فمن تمسك به مبارك ومن خالفه منهم محروم. اعني من المجمع السابع الكبير المسكوني. المجتمع بمدينة نيقية علي عهد قنسطنطين الكبير واما ايريني سنة ٦٣٢٠ لادم ٨١٢ للتجسد. (ბეღნიძე #94, 1612, 4-5)

მარადიული ღმერთის სახელით და მისგან შეწევნას ვითხოვთ.

ტიპიკონის წიგნი – ლოცვის რიგი და წესი მოქმედი ბერძნულ ეკლესიებში, დიდება უფალს, რომელმაც სიტყვით შექმნა სამყარო და იგი ანათებს მორწმუნეთა გულებს, თავისი წიგნის სიტყვების მეშვეობით, რომლებიც მეტყველებენ ჭეშმარიტებას, და გვიძღვება ჩვენ თავისი გამოგზავნილი მოციქულებით და ისინი ამბობენ ჭეშმარიტებას და შემდგომ მათი მემკვიდრეები, რომლებიც შეიქმნენ ქმნილების სასიკეთოდ. მადლობა მას გამძლეობისთვის განკითხვის და აღდგომის დღეს. ხოლო შემდეგ, როდესაც დავინახე ქრისტიანულ ეკლესიებში წესის, რიტუალის და წესრიგის განსხვავება და თუ რა აკლია მის ხალხს (მრევლს) ღვთისმსახურებაში, თაყვანისცემასა და მარხვაში, და რამაც გააბათილა ნამდვილი, სწორი, ჭეშმარიტი წიგნები, და რაც წინა პერიოდში ერეტიკოსთა წესები მიიღეს დამრღვევებმა ლოცვისა და მარხვის შეცვლით, დღეების და დროის განმავლობაში დღემდე ვაგრძელებ მათი დარღვევების ძირის კვლევას ძირფესვიანად, ვეძებ მათი დარღვევების მიზეზი, სანამ არ აღმოვაჩინე, რომ ამ შეცდომის და ნაკლის საფუძველი არაბთა შვილების ეკლესიებშია, სადაც სუფევს სიძულვილი და სიბრაზე, ამის საბაბი, საფუძველი და მიზეზი არის ბიზანტიის ძველი ტიპიკონის არქონა, რომლის წერაც დაიწყო დიდებულმა წმინდა საბამ და დაასრულა მეცნიერმა და ბერმა იოანე დამასკელმა. გამაოცა, თუ როგორ გამოჩნდა (უგულებელყვეს) ამ ეპოქის ხალხმა არაბთა ენაზე გადმოტანა მას შემდეგ, რაც გააცნობიერეს და შეიცნეს, რომ ის ქრისტეს ეკლესიას ჭეშმარიტებისა და სწორი გზისკენ უძღოდა, ვინაიდან ამ წიგნით მართლმადიდებელი ქრისტიანული საზოგადოება ამაყობდა ყველა ერეტიკულ დაჯგუფებასა და არიანელებში. როდესაც ავტორმა დაწერა ბიზანტიურ (ბერძნულ) ენაზე, ის არ გადათარგმნილა არაბულ ენაზე, მაშინ მე, ცოდვილმა მელეთიოსმა ძალისხმევით, შრომით და ძეხნის შედეგად, როდესაც გავხდი ქალაქი ალეპოს მიტროპოლიტი, არაბთა ენაზე ვთარგმნე და ღმერთისგან გასამრჯელოს და ჯილდოს ვითხოვდი. ეს იყო სამყაროს დაარსებიდან შვიდიათას ასოც წელს, რაც შეესაბამება ათას ექვსას თორმეტ წელს ჩვენი უფლის იესო ქრისტეს განკაცებიდან. არ მიფიქრია, რომ ჩემი ნათარგმნი უნდა შეაქონ, პირიქით, ვშიშობდი, რომ დავიტანჯებოდი მასთან ერთად, ვინც დამარხა განძი. შეჩერდი ამ დიდებულ წიგნზე ჩემი გარდაცვალების შემდეგ და არავინ გაბედოს, ამოიღოს რამე მისი წესრიგიდან ან დაამატოს, ვინაიდან, თუ ერთ ასოს მაინც ამოიღებს წესიდან ან წესრიგიდან, იცოდეს, რომ წმინდა საბას მიხედვით ის იქნება უარყოფილი და ურწმუნო, რომელმაც გადაუხვია სწორი და კეთილგონიერი გზიდან და შერცხვეს აღდგომის და განკითხვის დღეს. მან ქრისტეს ეკლესიაში სირცხვილი შეიტანა, დამრღვევები მტანჯველთა ხალხის მსგავსად ცეცხლში შესვლას იმსახურებენ. ღმერთმა მოგვაქცია ჩვენ და თქვენ შეგიყვანათ დამორჩილებულ ხალხთა სიაში, რათა ყველაფერი შევასრულოთ, რაც მასშია, შესაძლებლობის მიხედვით, შევასრულოთ მარხვის წესები და არსებული ლოცვების ვალდებულება, რომელიც მივიღეთ წმინდა მოციქულებისგან, წმინდა და მართალი მამებისგან, შვიდი დიდი კრებისგან და შვიდი პატარა კრებისგან, წმინდა, დიდებული საბასგან, სხვა მასწავლებლთაგან და მორწმუნე მამებისგან, რომლის შემკობილი ნათქვამიც ამ წიგნში

შეტანილია, მათი მონამეობაც დამტკიცებულია და ჭეშმარიტია, ღმერთმა მოგვცეს კურთხევა მათი ლოცვით და მათ მოთხოვნებს უპასუხებს. ამინ.

მოკლე თავი წმინდა წიგნებიდან, მოწმობა ამ დიდებული წიგნის ღირსების შესახებ და ბარაქა მიეცეს იმას, ვინც სარგებელს მიიღებს მისგან და ეკლესიიდან კატეგორიულად განიდევნოს ის, ვინც ამოიღებს რამეს ან ჩაამატებს. იცოდე, ღმერთი მოგცემს კეთილდღეობას, ეს წიგნი არის ძველი, წმინდა კრებების ეპოქიდან და ის არის ეკლესიის მშვენიერება, რწმენის მწვერვალზეა. წმ. ანტიოქე თავისი წიგნის დასაწყისში აქებს იმას, ვინც იცავს (მისდევს წესებს) მას და ამბობს, რომ პალესტინაში მსგავსი სულიერი და მიღებული ტიპიკონი არ არსებობს და იერუსალიმის პატრიარქი წმინდა სოფრონე, რომელსაც ეწოდა ზედმეტსახელი ქრისტეს დიდებული პირი, ასრულებდა ყველაფერს, რასაც ეს ღირსეული ტიპიკონი მოიცავდა, და მან თქვა, რომ შინაარსი და ასოთწყობა უცვლელია, მისი მეშვეობით დიდებული მამები, მასწავლებლები, მღვდელმთავრები და წმინდანები გამოვიდნენ, როგორცაა თეოფილე და მისი ძმა თეოდორე (თევდორე) აღმსარებლები, მთავარეპისკოპოსი წმინდა ანდრია კრიტელი და სხვა მრავალი მამა. ყველა მიჰყვებოდა ამ წესს, ასევე, ალექსანდრიის პატრიარქი წმინდა ათანასე ამ წიგნზე ამბობს: „მსურდა გამეგო, ვინ არიან ისინი, ვისაც სურს გაანადგუროს ის, რაც წმინდა მამებმა შეძლეს და აღწერეს წმინდა ეკლესიის ტიპიკონში. ვეუბნები მათ: თუ ამ წიგნის წინააღმდეგ ნახვალთ, რომლითაც იღებთ მითითებას ან სწორ გზაზე დგახართ, მაშინ შექმენით თქვენთვის სხვა ტიპიკონი და დაწერეთ მასში, რაც მოგესურვებათ და გამოიგონეთ მასში ის, რაც თქვენ სურვილებს შეესაბამება“. მაშინ მე მიგიითითებთ, რომ არცერთმა თქვენგანმა არ გაბედოთ ამოკლება ძირისგან (ორიგინალისგან) და არ შეგეპაროთ ეჭვი იმაში, რაც წმინდა ეკლესიის ტიპიკონში წმინდა მამებმა დაწერეს, ის არის ქრისტეს ეკლესიის მშვენიერება (სილამაზე), ჩვენი ხელმძღვანელი ჭეშმარიტების გზისკენ, რადგან მისგან გავიგეთ სამოციქულო ეკლესიის წესი და რიგი, ვისწავლეთ, თუ როგორ ვიზეიმოთ ქრისტეს შვიდი დღესასწაული, მისგან ვისწავლეთ ღამის ლოცვების განრიგი, დილის ქებათა გალობა, შუადღის საათების ლოცვები, საღმრთო ლიტურგიის დიდება, სამონაზვნო (ასკეტური) ცხოვრების წესი (განრიგი), ჩვენი, წმინდა ღვთისმშობლისა და ანგელოზების დღესასწაულები, მთავარანგელოზთა დღესასწაულები, მოციქულთა, წინასწარმეტყველთა, მოწამეების, მღვდელმთავრების, მართლმეტყველის, სამღვდელოების და მართლმადიდებლების დღესასწაულები და ხის დიდებული ჯვრის წინაშე მუხლმოდრეკა. მისგან გავიგეთ დღეები, როდესაც უნდა ვიმარხულოთ და ვიმსახუროთ, მისგან ასევე შევიტყვეთ დღეები, რომლებშიც არა მხოლოდ ვიმარხულებთ და ვიმსახურებთ, არამედ ლოცვა იქნება უკეთესი, ვიდრე მარხვა, იმიტომ, რომ თუნდაც მოციქულები დაგვაავალბებენ მარხვას და ზეიმს, მათ დაგვიდგინეს (გვაჩვენეს), როგორ შესრულდება მარხვა და დღესასწაული. მაგრამ ამ ტიპიკონით, ჩვენ ვისწავლეთ მისგან მარხვის, ზეიმის, ღვთისმსახურების, მსგეფსის, მსახურების და მუხლმოდრეკის რაობა. ჩვენ გვაქვს დაწერილი, რომ მეშვიდე დიდი მსოფლიო კრება ქალაქ ნიკეაში შესულია, დიდებული კონსტანტინესა და დედამისი ირინეს თანდასწრებით, რომელიც მოეწყო ექვსიათას სამას ოც წელს სამყაროს დაარსებიდან და რვაას თორმეტი წელს ჩვენი უფლის იესო ქრისტეს განკაცებიდან, სადაც

ითქვა, რომ მათ მოიტანეს ლოცვის, კანონების, საგალობლების, განმარტებების და ქადაგებების ყველა წიგნი, მოიტანეს ეს დიდებული ტიპიკონი, რომელიც შექმნა წმინდა საბამ, ასევე, სხვა წიგნები ჭეშმარიტ სარწმუნოებაზე და სწორ აზრზე. მათ დასვეს თავიანთი ნიშნები მასზე, დაადასტურეს, განდევნეს და მოკვეთეს ის, ვინც შეცვალა ან დაარღვია ან ჩაამატა ან ამოაკლო, სულ ერთია, იქნება ეს პატრიარქი თუ მიტროპოლიტი, მღვდელი, ბერი ან დიაკვანი, ის იქნება მართლმადიდებელი საზოგადოებიდან განდევნილი, განდგომილი და მოკვეთილი სასულიერო ნოდებისგან. ხოლო ის, ვისაც არ სურს, იყოს განდევნილი და მოკვეთილი, უნდა მიჰყვეს მის წესებს, გამოიყენოს ეს წიგნი სახელმძღვანელოდ და წინამძღოლად, არ შეცვალოს ერთი სიტყვაც, არ შეამციროს და არ გაზარდოს არც ერთი წესი მსახურებისას, ან ფეხზე დგომისას ან მსგეფსისას და მარხვის დროს. არ არის მიდრეკილი ცრუმორწმუნეების განათლებისთვის და არც ყურადღებას აქცევს მათ მწარე სიტყვებს, ვინაიდან ისინი ბოდავენ, ამბობენ ტყუილს და უსამართლობას, ამბობენ, რომ ეს ტიპიკონი დადეს სამონასტრო ტაძრებში და ის არ მოქმედებს სოფლის ეკლესიებში. ირწმუნებიან, რომ ერთი არის მონასტრებისთვის და მეორე ქალაქის ეკლესიებისთვის. თავიანთ დასტურში მოიტყუეს და დარჩნენ ტყუილის სიბნელეში, რადგან ეს მერყეობა არ შეესაბამება მორწმუნეთა საზოგადოებას, იმიტომ, რომ ვინც წინააღმდეგია და დამრღვევი და მათ, ყველა მიმდინარეობას ჰყავს თავისი მეთაური, მათი რიტუალები განსხვავებულია და ფარული. მაგრამ ტიპიკონი მათ ეკლესიებში არ არსებობს და ყოველ ეკლესიაში თავისი წესი და რიგი აქვთ, ამისთვის ჩვენ უნდა შევწინააღმდეგოთ მათ ნათქვამს და არ გავყვეთ (ამ გზას) მათ ჩრდილში, იმიტომ, რომ ჩვენ მართლმადიდებელი საზოგადოება ვართ, ჩვენი რწმენა ერთია, ჩვენი ეკლესია ერთია, ჩვენი მოვალეობა ერთია, ჩვენი ლოცვების განრიგი ერთია, ჩვენი მარხვის ვალდებულება ერთია, ჩვენი დღესასწაულების გამოანგარიშება ერთია, ჩვენი ლიტურგიის წესი ერთია, ჩვენი აზრი ერთია და ტიპიკონი მონასტრებში და სოფლებში ერთია, მსოფლიო (საერო) ხალხთა და ბერებისთვის, ის არის წესების წიგნი ბიზანტიის რელიგიური საზოგადოებისთვის. ვინც მას მიჰყვება, ღმერთისგან დალოცვილი იქნება, ხოლო ვინც შეეწინააღმდეგება, განდევნილ იქნება. ვგულისხმობ, დიდი მეშვიდე მსოფლიო კრებისგან, რომელიც მოეწყო ქალაქ ნიკეაში, დიდებული კონსტანტინესა და დედამისის ირინეს დავალებით 6320 წ. ადამის ეპოქიდან და 812 წელს იესოს განკაცებიდან.

მარადიული ერთი ღმერთის სახელით.

ვინცებთ უფლის დახმარებით, ვწერთ წმინდა ტიპიკონის შინაარსს, რომელიც მოიცავს ორმოცდაჩვიდმეტ თავს.

საბას ლავრის ტიპიკონის თარგმანი არაბულ ენაზე გვიჩვენებს მე-17 საუკუნეში ბერძნული ენიდან არაბულ ენაზე მთარგნელობითი პროცესის მიმდინარეობას, ლიტურგიაში არაბული ენის დანერგვას და არაბულენოვანი სამღვდლოების ცოდნის ამაღლებას. ტიპიკონის ამ თარგმანის შესავალ ნაწილში მეღვთისოვან ქარმა აღნიშნავს, რომ განსხვავებული წესები და რიტუალები არსებობდა სირია-ლიბანის ტერიტორიაზე და ტიპიკონის თარგმანით

მას სურდა ერთიანი საეკლესიო წესების დანერგვა და მათი ზედმინვნით შესრულება.

რაც შეეხება ხელნაწერის ენობრივ მხარეს, ტექსტი საინტერესოა ფილოლოგიური თვალსაზრისით. მელეთიოს ქარმა შეეცადა, კლასიკურ არაბულზე ეთარგმნა, თუმცა უფრო გამოყენებულია დიალექტური ფორმები, სასაუბრო ენა, რომელიც ქრისტიანული არაბული ხელნაწერებისთვისაა დამახასიათებელი.

გამოყენებული ლიტერატურა

ხელნაწერი #94 (1612), ალუბო.

Graf, G. (1944). *Geschichte der Christlichen Arabischen Literatur, Erster Band*. Sudi e Testi 118. Città del Vaticano.

Griffith S. H. (1986). Greek into Arabic: Life and Letters in the Monasteries of Palestine in the Ninth Century; the Example of “Summa Theologiae Arabica”. *Byzantion*, 56, 117-138.

Gutas, D. (1998). *Greek Thought Arabic Culture, the Graeco-Arabic Translation Movement in Baghdad and Early 'Abbasid Society (2nd-4th/5th-10th c.)*. Routlage. London.

Raheb, A. (1981). *Conception of the Union in the Orthodox Patriarchate of Antioch (1622-1672), Historical Part*. Beirut.

Walbiner, C. M. (2004). Monastic Reading and Learning in Eighteenth-Century Bilād al-Šām: Some Evidence from the Monastery of al-Šuwayr (Mount Lebanon). *Arabica*, 51/4, 462-477.

Панченко, К. А. (2012). *Ближневосточное православие под османским владычеством первые три столетия 1516–1831*. Индрик. Москва.

It is known that the processes of Greek-Arabic translation have a long tradition in the Middle East. As during the Umayyad period, and especially during the Abbasid period, almost all fields, including religious literature, were translated from Greek into Arabic. It is worth noting that both Muslims and Syriac- and Arabic-speaking Christians played an important role in the development of Greco-Arabic translation activity).

Christian Arabic literature is divided into two stages: the first stage (VIII-XIII centuries) – Christian Arabic culture is nourished by Byzantine and Eastern traditions; The second stage (starting from the 16th century) is associated with more Latin (European) traditions (Graf, 1946, 38). The 17th century deserves special attention, when a period of cultural awakening began in Orthodox society, in particular in the Patriarchate of Antioch, worthy of celebration and study. In addition, the appearance of European missionaries in the region played a major role in the beginning of the new stage, which contributed to an increase in the level of education among the Arabic-speaking clergy.

From the 16th-17th centuries, the existing and scattered Christian Arabic heritage began to be collected in the Patriarchate of Antioch. Here, first of all, we mean the collection and study of ancient Christian Arabic manuscripts. The clergy took special measures in the parish and within the clergy themselves to improve the level of education. Among such figures, Meletius Karma and Macarius of Antioch stand out. Under their leadership, these events were carried out in Syria and Lebanon. It was in the 17th century that Arabic was declared the only language of worship. Before this, the position of Syriac in the liturgy was very important. It was not until the 17th century that the Arabic typicon of Byzantine liturgy, if it can be called that, was created in its complete form. It was

originally translated from Greek into Arabic. Also, new translations directly from Greek were made in other branches of the sacred scriptures (translations of the Bible, theological and historical works, etc.). New collections and original studies on history, hagiography and theology were also created.

This article presents the introductory part of the Arabic translation of the Typikon of St. Sabas Lavra.

A translation of the Typikon of St. Sabas Lavra is included in an Arabic manuscript of Lebanese origin from the Balamand Monastery (Mrs. Balamand 94).

Manuscript 94 is written on paper with a cardboard cover. The name of the author and the date of translation are known. It has 209 pages, some of them damaged and faded. From this manuscript, the monastic typikon consists of 169 pages. The manuscript is written in Arabic in Naskh script. Uses black and red ink. The latter is used by the author in those places where he wants to emphasize a particular sentence or word. In some places we see a rhombic symbol in the shape of a cross with four points. The author also uses red ink to indicate the spelling sign “comma”. On each page the text is presented in two columns. Each chapter is separated by capital letters.